

Okrogla miza o eroziji pomena in (bodoče) vloge družbenih ved

14 marec, 12h v prostorih Inštituta IRSA

Vabljeni: akad. Zdravko Mlinar, prof. Franc Mali, prof. Sonja Kump, prof. Breda Luthar, prof. Ivan Bernik, prof. Matej Makarovič, prof. Gorazd Kovačič, zn.sod. Darka Podmenik, ml. razisk. Maruša Gorišek, prof. Igor Bahovec, dr. Andrej Pavletič, idr.

Prisotni: akad. Zdravko Mlinar, prof. Franc Mali, prof. Ivan Bernik, prof. Matej Makarovič, prof. Gorazd Kovačič, zn.sod. Darka Podmenik, ml. razisk. Maruša Gorišek, prof. Igor Bahovec, prof. Frane Adam, dr. Andrej Pavletič

Cilj razgovora je bil izmenjava stališč in pogledov na znanstveni status družboslovja, pa tudi na njegovo odmevnost v javnosti, pa tudi ali družboslovci raziskujemo "prave" teme oz. probleme in kako so rezultati teh raziskav uporabljeni bodisi v smislu večje družbene reflektivnosti ali v smislu socialnih in institucionalnih inovacij.

Frane Adam je v uvodni predstavitvi odprl več vprašanj in dilem za diskusijo, kot so: ali je družboslovje v krizi; ali se da (pre)majhno odmevnost družboslovnih raziskav pripisati preveliki razdrobljenosti, specializaciji in ideološki polariziranosti ter neintegriranosti rezultatov; morda fragmentirane objave in diskusije dosežejo le omejene dele strokovne javnosti; ali se premalo prakticira timsko delo z vključevanjem širšega kroga raziskovalcev v reševanje družbenih problemov in bi se družboslovje moralo bolj zgledovati po naravoslovnih vedah, ki vendarle temeljijo na skupinskem in interdisciplinarnem angažiranju; ali je družboslovje podleglo vplivu birokratske logike (kot jo uveljavlja ARRS pa tudi evropski razpisi. Predpostavil je, da bi se morda položaj družboslovja izboljšal, če bi ustanovili nove institucije kot so centri za interdisciplinarno raziskovanje, komisije za raziskovalno etiko in integriteto in manj politično-birokratska fundacija za financiranje raziskav. Morda bi taka fundacija pospeševala integracijo družboslovnih izsledkov. In ob koncu še vprašanje: ali bi bilo smiselno v tej funkciji angažirati SAZU?

Gorazd Kovačič je izhajal iz podmene, da razsvetljenski projekt akademskega znanja izgublja hegemonijo v sodobni družbi; njegov vpliv se zmanjšuje zaradi globalizacije in prestrukturacije ter apolitičnosti tega znanja. Delno zaradi upada splošne izobraženosti množic in prevladujoče skepse do avtoritete znanja, ki jo nadomeščajo nove oblike praznoverja in različne ideologije po katerih se orientirajo množice na volitvah. Na strani politik in političnih odločevalcev ni potrebe po konzultiranju s strokovnjaki. Le-ti pa se zapirajo v svoje znanjske sfere, ker se nočejo udinjati plehkosti tekočih politik. Fragmentacija družboslovja poteka na več ravneh: - po tematikah in vzpostavljanje monopolov nad tematikami, ni poskusov SSD, da bi prečili te fragmente; - po raziskovalnih paradigmah, tu je več sodelovanja, ki pomeni obogatitev analitičnega aparata; - ideološka fragmentacija, obstajajo prizadevanja za sodelovanje.

Matej Makarovič je kritičen do »jadikovnja«, ki je prevladalo v sociologiji in do tematik, ki se izbirajo tako, da se ob njih lahko »objokuje« napake družbenega sveta oz. t. i. grievance studies, ki predstavljajo kar velik del objav v pomembnih družboslovnih revijah, ker jih uredniki favorizirajo (migracije, marginalizirane skupine, ženske študije, idr.). Premalo je akademskih socioloških študij in premalo teoretskih del. Delno so za te primanjkljaje krivi razpisi, še posebej EU, na katerih ni mogoče prijavljati samostojnih, pač pa le interdisciplinarne projekte. Potrebno bi bilo več samorefleksije znotraj družboslovnih disciplin; več sinergije in sodelovanja med člani istih institucij kot med institucijami. Vključevati je treba »odrinjene« tematike; več objavljati skupinsko, se povezovati z naravoslovci in delati na »big data« podatkih.

Andrej Pavletič izpostavi problem samozadostnosti ViŠ in VŠ institucij, ki ne iščejo odmevnosti in soočenj med seboj. Kot primer navaja učbenike, ki prispevajo k zapiranju v institucionalne kroge; po eni strani prinašajo statusne prednosti avtorjem, po drugi strani pa so neznanstveni, ali celo zavajajoči

(primer hermenevtike). Avtorji in institucionalne vodje se sicer zavedajo svojih znanjskih pomanjkljivosti in se zato izogibajo soočanjem ter se zapirajo v institucionalne okope, ki omogočajo lagodno preživetje. Sprašuje se, kot tudi ostale prisotne, »kje je institucija vednosti, ki bo razkrila te pomanjkljivosti?«

Zdravko Mlinar izhaja iz predpostavke, da v primeru Slovenije govorimo o malem narodu s primerno nizko zmožnostjo absorpcije znanj. Takemu družbenemu okolju so blizu: fragmentirane, drobne oblike raziskovanja; osredotočenost na aktualne, male probleme; odmik od svetovno aktualnih znanj; neopredeljeni kriteriji selektivnosti – npr. pri izboru podatkov iz velikih longitudinalnih baz (kot je SJM). To se kaže v nezadostni popularizaciji družboslovja, tako v dnevnikih medijih, kot v poročilih o izidih novih objav; v objavljenih recenzijah; številu naročnikov na družboslovne revije kot je TiP, ki si jo je prisvojila akademska srenja, v zadnjem času tudi vse bolj mednarodna. Krivdo za tako stanje je mogoče pripisati tudi samim sociologom, ki »teoretizirajo«, da bi prišli do stanovskih nagrad kot so točke, citati. Sociologi iz prakse pa ne objavljajo. Strinja se s predhodnim govornikom, da sociološki učbeniki ne izkazujejo elementarne profesionalne kulture. Ob koncu postavi vprašanje kako preseči meje »uradne znanosti« in se usmeriti h kompleksnejšim nalogam, s katerimi so bolj v stiku t. i. sociologi iz prakse?

Igor Bahovec ugotavlja, da ni razpisov za t. i. velike teme. Objave družboslovnih rezultatov zanimajo le ozek krog poznavalcev, ki pa je fragmentiran tako ideološko kot glede na raziskovalne sub-pristope. Refleksivnost sociologije v medijih oz. javnosti je prenizka, kot primer navaja intervjuje s sociologi. Sprašuje: kako prečiti vse te razlike in kako okrepiti medsebojno refleksivnost? In odgovarja, da so razlike pomembne in jih je treba vzeti v obzir, hkrati pa razvijati dialoško kulturo in s krepitevijo dialoga graditi most med različnimi področji. Kot primera navaja Hišo znanja, ki se je uveljavila med znanja željno mladino in zasnove novega Centra za znanost. V obeh primerih se postavlja vprašanje prisotnosti znanj o družbi. (**Mlinar**, refleksija: »Kje so mrtvoude institucije, ki bi vprašale ministra, kaj je z družboslovjem v hiši znanosti?«)

Franc Mali izpostavi diferenciranost sodobne družbe in navaja kot primerjavo nemške družboslovce, ki imajo kot eksperti stik z nacionalno politiko, čeprav tudi njihove različne agencije in administracija nimajo potreb po znanju. Za slovenske družboslovce svetuje, da je treba gojiti odprtost, ciljati na vnaprej določeno odzivnost. Kritičen je do SSD, ki bi moralo vzdrževati ravnotežje med odzivnostjo v javnosti in citatnimi »iztržki«. Navaja ugotovitve bibliometrične skupine, da je slovenska sociologija v primerjavi s tujo podzastopana pri deležih soavtorstva prispevkov s tujimi avtorji.

Darka Podmenik opozori na kompleksnost aktualnih družbenih problemov, ki jo je mogoče primerjati z zapletenostjo naravoslovnih in posledično tudi spremembo pristopov v timske interdisciplinarne in aplikativne. Izpostavi tudi problem teorije oz. pojmovnega aparata: ali v aktualnih razmerah globalizacije, svetovnih in vse bolj virtualnih finančnih trgov, prestrukturacije nacionalnih (civilnih) družb in politik, »klasični« sociološki pojmi še zaobsegajo tiste vsebine za katere so bili definirani pred globalnimi spremembami?

Ivan Bernik ugotavlja, da je v družboslovju prišlo do premika od vsebinske k formalni racionalnosti v prid konformnosti in v škodo vsebinam. Sociologija je postala sterilna, kar se kaže v ciljni orientaciji: diskusija ni potrebna, glavno je končati projekt in pridobiti zelene »točke«. Avtor, raziskovalec, znanstvenik tako postane sam svoj distributer. Del sociologije se je spremenil v sociografijo, del pa nima več opraviti s »staro« sociologijo, je pa objavljen in nagrajen, kot npr. socialna omrežja.